

Став Европске мреже омбудсмана за децу¹
"Деца у покрету - деца на првом месту!"

усвојен на 17. заседању Генералне скупштине Европске мреже омбудсмана за децу 27. 09. 2013. године у Бриселу

Ми, независне европске институције за права детета,² чланице Европске мреже омбудсмана за децу, изражавамо дубоку забринутост због положаја „деце у покрету“ у нашим земљама и значајних слабости европских, националних и локалних политика у одговору на потребе и интересе ове деце.

„Деца у покрету“ су сва деца која се селе из својих држава порекла у европске државе или на њихову територију, тражећи услове за опстанак, сигурност, боље услове живота, образовање, економске могућности, ради заштите од експлоатације и насиља, спајања породица или услед комбинације ових фактора. Она путују са породицом или самостално или са особама које нису део њихових породица. Она траже азил, жртве су трговине људима или су мигранти без икаквих докумената. Положај деце у покрету различит је у различитим фазама њиховог путовања, а деца се суочавају са различитим ситуацијама у којима су посебно рањива³.

Снажно наглашавамо потребу потпуног усклађивања постојећих закона, политика и пракси широм Европе са Конвенцијом УН о правима детета и њеним факултативним протоколима, као и са другим релевантним међународним инструментима и стандардима, пре свега онима који се односе на „децу у покрету“.

Подсећамо на Став Европске мреже омбудсмана за децу из 2006. године о обавезама држава према деци без пратње, на Општи коментар Комитета УН за права детета бр. 6 (2005. год.) о поступању са децом без пратње и децом одвојеном од родитеља/старатеља ван земље порекла, као и на Извештај Комитета за права детета о „праву сваког детета у контексту међународних миграција“ (Дан опште дискусије, септембар 2012. године).

Имајући у виду велике изазове услед актуелне економске кризе, Европска мрежа омбудсмана за децу наглашава да притисци на јавне буџете не смеју постати препрека за извршавање међународних обавеза које државе чланице имају у односу на децу, а посебно у односу на „децу у покрету“ која су нарочито рањива.

Европска мрежа омбудсмана за децу уважава чињеницу да су околности у којима се „деца у покрету“ могу наћи веома разнолике и комплексне и да захтевају многостране,

¹ *енг.* European Network of Ombudspersons for Children - ENOC

² *енг.* European Independent Children's Rights Institutions

³ Дефиниција садржана у документу Европског форума за права детета (2012) -

http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/background_cps_children_on_the_move_en.pdf

свеобухватне и холистичке приступе. У том смислу, чланице Европске мреже омбудсмана за децу сматрају да, на европском, националном и локалном плану, треба усвојити, применити и подржати следеће мере и препоруке:

1. „Деца у покрету“ су пре свега - деца. У складу са тим, основни принципи права детета морају бити линија водилца приликом доношења, примене и праћења примене закона, политика, процедура и пракси које се односе на „децу у покрету“.

Кључне принципе поставила је Конвенција о правима детета:

- право детета на недискриминацију;
- право да најбољи интереси детета буду од примарног значаја у свим активностима и одлукама које се детета тичу;
- право детета на живот, опстанак и развој;
- право детета да, у свим стварима које га се тичу, слободно изрази своје мишљење, које ће бити узето у обзир у складу са његовим/њеним узрастом и зрелошћу.

Посебно је важно обезбедити право „деце у покрету“ да слободно изразе своје мишљење у свим процедурама и поступцима одлучивања, а детету - по потреби - обезбедити независног преводиоца. Мишљење детета потребно је размотрити са дужном пажњом, имајући у виду његов/њен узраст и зрелост.

2. „Деци у покрету“ потребно је обезбедити одговарајуће, детету прилагођене, услове пријема, укључујући и случајеве интра-европских миграција. То је основни предуслов за остваривање и заштиту свих осталих права ове деце.

Конкретније, одмах по доласку деци је потребно, на језику који разумеју, пружити специфичне и свеобухватне информације о њиховим правима која им гарантују национални и међународни прописи. Такође им је потребно обезбедити приступ образовању и здравственим услугама, у истом обиму као и другој деци која подлежу правном систему државе пријема. Приступ овим правима је од круцијалног значаја за интеграцију деце у друштво државе пријема.

Миграционе политике у односу на „децу у покрету“ морају да обухвате низ мера које превазилазе мере граничне контроле и борбе против илегалних миграција. Потребно је да државе успоставе трајна решења која уважавају људска права и права детета и која су заснована на холистичким, персонализованим и флексибилним мерама које су усклађене са најбољим интересима детета као основним начелом целог процеса.

3. Особе које раде са „децом у покрету“ (припадници полиције, правосудних органа, испитивачи, преводиоци, социјални радници, цариници и други) морају бити адекватно обучени у области права детета и оспособљени да адекватно одговоре на знаке страха или патње.

4. Процена узраста врши се у складу са најбољим интересима детета и са циљем да се детету обезбеде сва права која му/јој припадају. Процена узраста врши се превасходно

на основу докумената. Уколико она нису довољна, даље испитивање предузеће се као мера последњег избора и у случају озбиљне сумње у вези са узрастом детета. Процену ће, у што краћем року и у присуству старатеља, извршити независни експерти у области медицине и социјалне заштите. До окончања поступка процене узраста, свака особа која тврди да је дете сматраће се дететом и према њој ће се на такав начин и поступати.

Процена узраста треба да обухвати процене физичке, социјалне и психолошке зрелости, а технике које се примењују треба да поштују дететову културу, достојанство и физички интегритет. Нарочито треба имати у виду да су неки поступци процене физичке зрелости посебно стресни, инвазивни или трауматични за дете. Европска мрежа омбудсмана за децу изражава озбиљну забринутост због употребе рентгенског зрачења, имајући у виду негативне последице по дететово здравље, негативне ставове стручњака у области медицине о њиховој прихватљивости и ефикасности, као и сумње у њихову поузданост и тачност.

Дете је потребно у пуној мери информисати о процесу процене узраста и његовим последицама. Дететово мишљење потребно је размотрити са дужном пажњом у складу са његовим/њеним узрастом и зрелошћу, а када су медицинске/физичке претраге неопходне потребно је затражити и прибавити сагласност у пуној мери информисаног детета.

Одбијање особе да се подвргне процени узраста не сме бити једини основ за закључак да је реч о одраслој особи. Јавне власти дужне су да процене да ли је одбијање мотивисано неким другим разлозима, а не претпостављеним годинама живота те особе.

У сваком случају потребно је обезбедити могућност коришћења правних лекова на извршену процену узраста, уз обезбеђивање разумног временског периода у коме би особа могла да обезбеди потребне доказе да није достигла зрело доба/пунолетство. Током овог поступка а до доношења коначне одлуке, пуна заштита мора бити обезбеђена.

С обзиром на постојање различитих техника процене узраста, Европска мрежа омбудсмана за децу позива европске власти (Европску унију/Савет Европе) да развије и промовише добре праксе. У свим случајевима колизије резултата различитих пракси, начело повољније одлуке и процене ће увек превагнути. Додатно, на основу утврђених добрих пракси, Европска унија треба да размотри усвајање правила о међусобном признавању одлука о процени узраста, између држава чланица Европске уније.

Имајући у виду утицај процене узраста на статус детета - од пуне заштите детета до елементарне или никакве заштите одрасле особе - државе треба да размотре усвајање одговарајућих мера за постепен прелазак из статуса детета у статус одрасле особе.

5. Детету без пратње или детету одвојеном од родитеља ће, одмах по доласку, бити постављен независни и обучени старалац који ће детету пружити подршку и заштиту,

до спајања детета са породицом или адекватног збрињавања. Старалац, који је постављен ради заштите дететових права и најбољих интереса, треба да се стара да надлежни органи обезбеђују права детета и воде рачуна о потребама и добробити детета. Старалац треба да има овлашћење да дете заступа у свим поступцима одлучивања, уколико је дете са тим сагласно⁴.

У свим административним или судским поступцима, сваком детету потребно је обезбедити, без накнаде, преводиоца и правног саветника који су обучени у раду са децом и младима.

6. Деци без пратње и деци одвојеној од родитеља/старатеља не сме бити одбијен улазак у земљу, у складу са начелом забране протеривања које произилази из међународних инструмената за заштиту људских права, хуманитарног права и права избеглица.

Свака одлука донета на основу правила Даблин II и III⁵, а која се односи на децу без пратње која траже азил, мора бити у складу са недавним одлукама Суда правде, који је нагласио да су најбољи интереси детета од примарног значаја у свим одлукама држава чланица које се доносе на основу „Даблин“ правила. Следствено, Суд констатује да „у случају када малолетник без пратње, који нема чланове породице настањене на територији државе чланице, поднесе захтев за азил у више држава чланица, држава чланица у којој се малолетник налази након подношења захтева за азил сматра се „надлежном државом чланицом“ за разматрање поднетог захтева (Европски суд правде, 06. 06. 2013. год, Ц-648/11⁶).

7. У заштити „деце у покрету“ мора се посебно имати у виду право детета на заштиту од физичког и психичког насиља, злостављања и занемаривања, као и од свих облика сексуалног и сваког другог искоришћавања.

Потребно је да се детету, одмах по доласку и у складу са специфичним потребама „деце у покрету“, обезбеди посебна брига и нега, у образовном, психолошком и здравственом смислу.

Деца жртве трговине људима су посебно рањива група „деце у покрету“. Одговор већине држава на трговину децом, међутим, и даље је усмерен на имиграциони статус детета и његов/њен захтев за азил - пружање заштите детету жртви често је на другом месту.

Повратак у земљу порекла, без одговарајуће подршке и претходног разматрања дететових најбољих интереса, често доводи дете у ризик да поново постане жртва трговине људима.

⁴ Детету треба да буде пружена могућност да одбије или тражи замену постављеног староца. Детету треба обезбедити да слободно изрази разлоге за такво одбијање.

⁵ Уредба (ЕЦ) бр. 343/2003 (Regulation (EC) No 343/2003), 18. 02. 2003.

⁶ European Court of Justice, 6 June 2013, C-648/11

Потребно је, без одлагања, ратификовати, у национална законодавства уградити и у пуном обиму применити релевантне инструменте и стандарде (на нивоу Савета Европе и Европске уније) који се односе на трговину људима, а посебно на децу жртве.

8. Европска мрежа омбудсмана за децу поново наглашава своје чврсто противљење сваком виду лишавања слободе када су у питању деца, без обзира да ли су она у пратњи одраслих или не и без обзира на поступак у коме учествују (по захтеву за азил или ради повратка у земљу порекла или ради упућивања на најближи европски гранични прелаз).

Европска мрежа омбудсмана за децу позива све европске и националне представнике власти и правних система да размењују информације и добре праксе које су алтернатива лишењу слободе. Развој и примена алтернативних мера треба да буде један од приоритета за националне и европске доносиоце одлука.

Европска мрежа омбудсмана за децу истиче забринутост због политика које су усмерене ка криминализацији миграција и наглашава да „деца у покрету“ не смеју бити изложена кривичним процедурама искључиво због свог имиграционог статуса, односно у случајевима када је њихово учешће у криминалним активностима резултат експлоатације.

Европска мрежа омбудсмана за децу позива европске државе и институције да обезбеде да њихове политике, закони и праксе буду усаглашени са релевантним инструментима заштите деце, пре свега са Конвенцијом УН о правима детета.

Европска мрежа омбудсмана за децу истиче да је нужно обезбедити посебну пажњу и заштиту „деци у покрету“, имајући у виду њихову рањивост, посебно рањивост деце која су одвојена од своје породице и без пратње.

Европска мрежа омбудсмана за децу позива институције Европске уније да, у складу са својим надлежностима, поклоне дужну пажњу правима и заштити детета.

У том контексту, Европска мрежа омбудсмана за децу наглашава кључну улогу Европске комисије која прати примену правила Европске уније у државама чланицама. Европска мрежа омбудсмана за децу захтева да Европска комисија покреће поступке због кршења правила сваки пут када су повређена права деце.